

תורת הקורא

הערות ודיוקים, הלכות ומנהגים, פרפראות וחיידושים, דיונים ובירורים, הקשורים בקריאת פרשת השבוע והמסתעף

גליון מס' 94-95

פרשת בהר-בחוקות

ה"א תשע"ה

גליון זה י"ל ע"י מערכת טעמי תורה.

תודה לכל העוזרים והמסייעים שגליון זה יראה אור.

© כל הזכויות שמורות, ניתן לצלם ולהדפיס כמות שהוא ללא שינוי.

הערות, הארות, ביקורת, שאלות, רעיונות, וכן תרומות לצורך המשך פיתוח הגליונות, יתקבלו בברכה במערכת. כמו"כ אפשר לשלוח בקשה לקבלת הגליונות במייל: tameytora@gmail.com פקס: 153775150494

הלכה ומנהג

עזרא תיקן להם לישראל שיהיו קוראים קללות שבספר ויקרא קודם חג השבועות*.

צריך בעל הקריאה להיות אהוב לציבור, שאם לא כן, כשקורא הקללות סכנה היא למי שאינו אוהבו, ואם אירע שיש לקורא שנהא על אחד מהצבור, אל יקראו לו לפרשת התוכחה מפני שסכנה היא* והמנהג הפשוט שבעל הקריאה עולה לפרשת הקללות* ויש מקומות שלא קוראים אדם לתורה כלל בפרשת הקללות, אלא קוראים אותם בלי ברכה תחילה וסוף*, ורבו המעצרים על מנהג זה*.

* בגמרא (מגילה ל"א ע"ב): תניא, ר' שמעון בן אלעזר אומר, עזרא תיקן להן לישראל שיהיו קורין קללות שבתורה כהנים קודם עצרת, ושבתורה קודם ראש השנה, מאי טעמא, אמר אביי ואיתימא ריש לקיש, כדי שתכלה השנה וקללותיה, בשלמא שבמנהג תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה, אלא שבתורה כהנים אטו עצרת ראש השנה היא, אין, עצרת נמי ראש השנה היא, דתנן ובעצרת על פירות האילן. וכן הביא הרמב"ם (הלכות תפילה פרק י"ג הלכה ב') תקנת עזרא זו.

ומלבד הכוונה הפשוטה לצאת ידי חובת קריאת התורה, בקריאת הקללות ראוי לכון לצאת גם את תקנת עזרא.

² כן כתבו באור זרוע (חלק א' הלכות ש"ץ סימן קי"ד) ובשו"ת מהרי"ל (סי' צ"ז) בשם רבינו יהודה החסיד. והוסיפו, שאם אדם יודע שהחזן אינו אוהבו, אם יקראו לו בתוכחה יזוהר אל יעמוד, כי יכשל אם יעמוד. וכן פסק רמ"א (או"ח סי' נ"ג סעיף י"ט) שלא יעלה.

אך במשנה ברורה (שם סקנ"ח) הביא בשם כנסת הגדולה שיותר טוב שיעלה משיכנס לעונש שבשיל שהוא מבזה כבוד התורה, וכן הסכים הגר"א, וכן כתב בספר שערי אפרים. והוסיף השערי אפרים שמוטל על הסגן שקורא לעולים לדאוג שלא יקראו לו לפרשת התוכחה מפני שסכנה היא, ואם יודע שהקורא שונאו ומתירא שמא יקראוהו יצא בין גברא לגברא עד שיקראו אחר ויכנס אחר, ואם לא יצא וקראוהו יעלה וכיון שהוא מתכוין משום כבוד התורה שומר מצוה לא ידע דבר רע.

³ משנה ברורה (סימן תכ"ח סקי"ז), ערוך השולחן (שם סעיף ו'), וכן כתבו שאר אחרונים. ועיי"ש במשנה ברורה שאם בעל הקריאה הוא כהן, יעלה ראשון ויקרא עד סוף התוכחה, ומשם יחלקו את שאר הפרשה לששה קוראים נוספים. וכן אם הוא לוי יעלה שני ויקרא עד סוף פרשת התוכחה, ואח"כ יחלקו את שאר הפרשה לחמשה קוראים. ואם פרשיות בהר ובחוקות מחוברות, יעלו שבעה קוראים לפני הקללות (ואע"פ שהרגילות לחבר את הפרשיות בעלית רביעי, אין קפידא בזה), ובעל הקריאה יעלה אחרון בתוכחה (בה"ל שם ד"ה בפסוקים).

ויש מקומות שנהגו שהשמש עולה לקריאה זו (מהרי"ל, הובא במגן אברהם סי' תכ"ח סק"ח).

ויש מקומות שייחדו אדם מיוחד שיעלה לקריאת הקללות (מקור חיים סימן קמ"ו סעיף ב'), ולא היו קוראים לו בשם אלא היו מכריזים יעמוד מי שירצה (ועיין מחצה"ש סי' תכ"ח, ובה"ל שם ד"ה בשמו).

ויש מקומות שנהגו שחכם הקהל עולה לקריאה זו (תקון יששכר, כנסת הגדולה סימן תכ"ח), משום שרק חכם הקהל ראוי להוכיח, ואין כל אדם ראוי לכך. וכן נהג האריז"ל לעלות בעצמו לפרשת הקללות (שער הכוונות, ענין שחרית של שבת). אך בספר חסידים (סימן תשס"ו) כתב שהראשונים היו קוראים עם הארץ לתוכחה כדי שלא יהא אדם חשוב קורא ויתקיימו דבריו (כנה"ג שם).

⁴ כך נוהגים במעט קהילות (ויז"ניץ, מרוקו) עיין שו"ת יביע אומר חלק ז' או"ח סי' י"ט, ועוד). והוזכר המנהג באמרי נועם על מועדים (ח"ב תשובה ב'), ועוד. ונראה שמנהג זה החל מכך שאף אחד לא היה רוצה לעלות לקללות, ולפעמים היו ממתנים שעות רבות עד שאחד יתרצה לעלות (וכמו שכתב אחי מהר"ל מפראג בספר החיים סוף חלק זכיות: ושמעתי מפי זקן אחד, שראה בקהילת

אין מפסיקים בקללות, אלא קוראים את כולם לעולה אחד*. ואין מתחילים ומסיימים את הקריאה בפסוקי הקללות, אלא מתחילים בפסוקים שלפניהם ומסיימים בפסוקים שלאחריהם*.

יש מקפידים שלא יעמדו אנשים אצל הקורא בשעת קריאת הקללות*.

ענווערד, כי בשבת של פרשת תוכחה, עמדה הספר תורה פתוח בבזיון כמה שעות, שלא היה כאן מי שרוצה לעלות). ואף היו מקומות שלא היו קוראים כלל באותה שבת (וכמו שכתב בבח"ל סי' תכ"ח ד"ה בפסוקים: והנה ראיתי שערוריה בענין זה בין ההמון שיש מקומות מן הישובים שבהגיעם לסדר בחוקות וכן תבא אין קוראין בתורה בשבת זו וכו'), ולכן נוצר מצב זה שקראו את הקללות ללא עולה לתורה (וכן משמע בשו"ת שואל ומשיב חמישה סי' ט').

¹ ר"ש קלוגר (שו"ת האלף לך שלמה חלק או"ח סי' ס"ג) כתב: הנה רע מאד מנהג זה ושתיים רעות עשו אחד דנראה דמבזה התוכחות ועוברין על מוסר ה' בני אל תמאס וכו' ועוד דהוי בזיון לגוף התורה דעל כל הפרשיות מברכין ועל זה אין מברכין והוי בזיון התורה.

וכן כתבו נגד מנהג זה בשו"ת מנחת אלעזר (חלק א' סי' ס"ו), ובשו"ת אבני צדק (או"ח סי' קי"ב), ועוד. וכן העלו להלכה בשו"ת אגרות משה (או"ח ב' סי' ל"ה), ובשו"ת יביע אומר (חלק ז' או"ח סי' ט"ט), שמנהג זה הוא מנהג משובש ויש לבטלו.

ויש להעיר, שבזמן המשנה לא היה כל עולה מברך לפני ואחרי קריאתו, אלא העולה הראשון היה מברך ברכה שלפניה והאחרון ברכה שלאחריה ושאר העולים היו יוצאים בברכותם (משנה מגילה כ"א ע"א), ורק בזמן הגמרא תיקנו שכל עולה יברך בפני עצמו (שם ע"ב). ובכל זאת מבואר בירושלמי (מגילה פ"ג ה"ה) ובמסכת סופרים (פ"ב ה"ב וה"ג) שפרשת הקללות כן היה העולה מברך. ושמענין שיש אף יותר חיוב לברך בקללות מאשר בשאר פרשיות.

ועיין עוד בשו"ת משיב דבר להנצי"ב (חלק א' סי' ט"ז) שכתב שכל קריאה בספר תורה בציבור מחייבת בברכה.

² במשנה (מגילה ל"א ע"א) איתא: אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולם. וכן כתב הרמב"ם (הלכות תפילה פרק י"ג הלכה ז'), וכן הוא בשולחן ערוך (או"ח סימן תכ"ח סעיף ו').

והטעם, כדאיתא בגמרא (ל"א ע"ב): מנא הני מילי, אמר ר' חייא בר גמא אמר רבי אסי דאמר קרא (משלי ג' י"א) מוסר ה' בני אל תמאס, ריש לקיש אמר לפי שאין אומרים ברכה על הפורענות. ופירש רש"י שם: אל תמאס. והמפסיק בהן מראה עצמו שקשה לו לקרות, ובמסכת סופרים (פ"ב) יליף לה מסיפיה דקרא ואל תקוץ בתוכחתו אל תעשו קוצין קוצין פסקים פסקים לשון קציצה.

³ שם בגמרא (ל"א ע"ב): לפי שאין אומרים ברכה על הפורענות, אלא היכי עביד, תנא, כשהוא מתחיל, מתחיל בפסוק שלפניהם, וכשהוא מסיים, מסיים בפסוק שלאחריהן. וכן כתב הרמב"ם (שם), וכן הוא בשולחן ערוך (שם).

ומחמת טעם זה שאין אומרים ברכה על הפורענות מספיק להתחיל פסוק אחד לפני הקללות ולסיים פסוק אחד לאחריהם, אלא שיש גזירה שלא להתחיל או לסיים עליה בשלושה פסוקים הסמוכים לפרשה (מגילה כ"א-כ"ב, שו"ע או"ח סי' קל"ח), וכיון שפרשת הקללות מתחילה בראש פרשה ומסתיימת שלשה פסוקים לפני סוף פרשה, יש להתחיל את הקריאה לכל הפחות שלשה פסוקים לפני פרשת הקללות, ולסיימה לפחות שלשה פסוקים אחר סיום הקללות (מגילה ל"א ע"ב תוד"ה מתחיל, והובא בבית יוסף ובשאר פוסקים).

ובמקומות שנוהגים תמיד לקרוא לרב לעלית שלישי, ופרשת בחוקות נקראת בנפרד, יקראו לרב עד פרשת הקללות, ואחר כך יחזרו לעולה אחריה את שלוש הפסוקים האחרונים, אך נכון יותר שימחל הרב על כבודו באותה שבת ויעלה לרביעי (מג"א סי' תכ"ח סק"ח, והובא במשנה ברורה שם סקי"ז).

⁴ במשנה (שבועות ל"ה ע"א) איתא: יכח ה' א-להים וכן יכח א-להים, זו היא אלה הכתובה בתורה. ואיתא ע"ז שם בגמרא (ל"ו ע"א): יתיב רב כהנא קמיה דרב יהודה ויתיב וקאמר הא מתניתין כדתנן, א"ל כנה. יתיב ההוא מרבנן קמיה דרב

יש נהגים לומר לפני הקללות את הפסוקים: מוסר יי כני אל תמאס ואל תקץ בתוכחתו. כי את אשר יאהב יי יוכים וכאב את בן ירצה (משלי ג', י"א י"ב).^ט ויש שאינם נוהגים בזה.

נוהגים לקרוא את הקללות בקול נמוך,^ט מהפסוק ואם לא תשמעו לי (כ"ו י"ד) עד ג'עלה נפשם (כ"ו מ"ד), למעט הפסוק ונכתתי את

כהנא ויתבי וקאמר (תהילים נ"ב ז) גם א-ל יתקד לנצח יתקד ויספד מאהל ונשקד מארץ חיים סלה, א"ל כנה. ע"כ.

ופירש"י שם: ויתבי וקאמר מתניתין כדתנן. רב כהנא היה שונה משנתנו כמות שהיא שנויה, יככה וכן יככם: אמר ליה. רב יהודה, כנה, הפוך דבריו כנגד אחרים, אמור יכהו וכן יכהם, שלא תקללני: ויתבי וקאמר גם אל יתקד לנצח. את המקרא הזה היה דורש שנאמר בדואג בספר תהלים: כנה. ואמור יתחזה: ע"כ.

ושמעני מהבא שיש קפידא לומר את פסוקי הקללות כנגד אדם, ויש לכנות הלשון שיוכן שלא קאי על האדם שעמו. ובקריאת התורה שצריך לקרוא כלשון התורה וא"ל לכנות (פשוט, וכן הוא בריטב"א ריא"ו ומאירי שם), צריך להזהר שלא יעמוד אדם נגד הקורא (רבי צבי אלימלך מדינוב בספר אגרא דפרקא אות ר"ט, והובא בדרכי חיים ושלום אות ר"ד), וגם לא בצדדים שלפניו או בצדדיו ממש, אלא רק בצדדים שלאחריו (הגר"ש דבליצקי בספרו זרח השמש עמ' ע"ח הערה קפ"ח).

אך יש להעיר, שהדין הוא שיעמדו שלשה אנשים בשעת קריאת התורה אצל הקורא (עיין לבוש או"ח סי' קמ"א סעיף ד', ובמשנה ברורה שם סקט"ו), ומקורו קדום ונזכר במסכת סופרים (פ"ד ה"ט), ואם לא יעמדו בצדי הקורא, יבטלו מנהג זה. ואולי יש להנהיג שיעמדו במקומם ורק יהפכו פניהם שלא יהיו נגד פניו, וכשפניהם מכוונים שלא כנגד פני הקורא נראה שאין לחשוש לזה. וצ"ע.

^ט כנסת הגדולה (סימן תכ"ח). והביאיהו המגן אברהם (שם סק"ח), והאליה רבה (שם סק"ג).

ובכנה"ג משמע שהש"ץ אומר זאת בקול. ור' חיים פלאגי (ספר חיים סימן ט"ו אות ל"ג) כתב, שכשהיה הולך העולה לקרות בתוכחות היו קורין בקול רם פסוקים אלו. והגר"ש דבליצקי (זרח השמש עמ' ע"ח) כתב, שאומר זאת אחד מהציבור, ובקול דוקא, ונימקו עמו (בעמ' נ"ח הערה קל"ד) שטעם האמירה כדי להרגיע את הציבור בלב יפחזו, ולכן יש לומר זאת בקול (ודלא כמו שכתב בלוח לא"י גבי אמירת הפסוק רכב אלקים לפני עשרת הדברות שאומרים אותו בלחש). ולמעשה, ברוב המקומות אין נוהגים לומר פסוקים אלו בקול, וראה הערה הבאה.

^י ר' חיים פלאגי (ספר חיים סימן ט"ו אות ל"ג) כתב, שביטול מנהג זה משום שנמנעו מלקרות בעבור זה. עכ"ד. ונראה שהדבר תלוי במציאות אם יש חשש לביטול הקריאה ע"י האמירה, ואם בטל החשש לביטול הקריאה על ידי האמירה יש לאומרים.

^{יא} המקור לשינוי בקריאת הקללות הוא מהמעשה המובא בגמרא (מגילה ל"א ע"ב): לוי בר בוני הוא קרי וקא מגמגם קמיה דרב הונא בארורי (הקללות שבפרשת כי תבוא נקראות ארורי, והטעם, משום שפחות בלשון ארור, ארור אַתָּה פְּעִיר וְאַרְוִיר אַתָּה פְּשָׁעָה וכו'). רבינו מנוח הלכות תפילה פ"ג ה"ו, אמר לו אכנפוש לא שנו אלא קללות שבתורת כהנים אבל שבמשנה תורה פוסק. ופירש"י ח"ל: מגמגם. קרא אותן במרוצה ובקושי: בארורי. במשנה תורה: אכנפוש. אם רצונך להפסיק פסוק הואיל ואתה קץ בקריאתן: ע"כ.

וממעשה זה אין ראה שצריך לקרוא את הקללות בגמגום, אלא שלוי מעצמו קרא בגמגום, ואמר לו רב הונא שמאופן קריאתו מוכח שרוצה להפסיק, ויכול הוא לעשות כן ולהפסיק כיון שבקללות דמשנה תורה מותר להפסיק. אך אין ראה שצריך לקרוא את הקללות בגמגום כמו שקרא לוי.

אך במדרש (קהלת רבה פרשה ח') מובא המעשה באופן שונה מעט: ר' לוי בן פנטי קרא את ארורתי קדם רבי הונא וגמגם בהון, א"ל אשמע קליך דלית אינון קללות, תוכחת אינון, מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקץ בתוכחתו, ע"כ. והיינו שאמר לו שאע"פ שאת הקללות דמשנה תורה שבפרשת בחוקותי אכן צריך לקרוא באופן שונה משאר קריאות, מ"מ בקללות שבמשנה תורה א"צ לקרוא כן, דלא חשיבי קללות (שו"ת כנסת הגדולה סימן ס"ה).

(ואע"פ שבמעשה המובא במדרש לא מוזכר חילוק בין הקללות דמשנה תורה לקללות דתורת כהנים כמוזכר במעשה המובא בבבלי, וממילא ניתן לבאר שמה שאמר לו אשמע קליך דלית אינון קללות קאי בין על הקללות דמשנה תורה ובין על הקללות דתורת כהנים, בכל זאת נקט רבינו מנוח (שם) שכוונת המדרש ג"כ לחילוק בין הקללות דמשנה תורה לקללות דתורת כהנים, והיינו שאמר לו אשמע קליך דלית אינון קללות, ורק הקללות דתורת כהנים חשיבי קללות. ונראה שמשום שחילוק זה מוזכר במעשה המובא בבבלי, נוקטים בפשיטות שזו גם כוונת המדרש, אע"פ שלא מוזכר שם חילוק זה להדיא).

ולגבי אופן השינוי, פירש רש"י שקרא אותן במרוצה ובקושי. ונראה שבקושי הכוונה בקול נמוך, וכן משמע גם מזה שאמר לו אשמע קליך, וא"כ זהו מקור המנהג לקרוא את הקללות בקול נמוך משאר קריאות. ואכן כתב רבינו מנוח (שם) שממדרש זה יש סמך למנהגינו שאנו קורין הקללות בגמגום. והובאו דבריו בכסף משנה שם.

כריתי יעקוב וגו' (כ"ו מ"ב) שקורא אותו בקול רם.^{יב} וצריך להזהר שישמע הקול לציבור, שאם לא כן אינם יוצאים ידי חובה.^{יג} ויש נוהגים ג"כ לקרוא את הקללות מעט יותר מהר משאר פרשיות.^{יד} ויש שנהגו שלא לשנות כלל בקריאת הקללות, אלא קוראים אותן בקול רם כשאר קריאות.^{טו}

נוהגים כשמסיימים אחד מחמשה חומשי תורה, שהציבור עומד על רגליו בקריאת פסוק אחרון, ובעל הקריאה מסיים את המילים האחרונות בקול רם ובניגון, והציבור אומרים "חזק חזק ונתחזק" בקו"ר ובניגון, ואח"כ חוזר הקורא ואומר כן. ובפשטות אין לעולה לתורה לומר זאת.^{טז} וכל זה רק בעליית האחרון, אך במפטיר קוראים כרגיל, ואין אומרים חזק.^{יז}

❖ דיוקים ודקדוקים ❖

כ"ה ד': **יְהִיָּה** - הה"א בשווא נח.^{יח} ואין להבליעה ולקרוא יִהְיֶה, או לקרוא יְהִיָּה בחיריק הה"א, אלא יש לבטאה כהוגן בשווא נח. וכן

^{יב} מנהגים דק"ק וורמיישא. דברי קהלת. קצור שולחן ערוך (סימן ע"ח סעיף ד'). שולחן הקריאה (מסגרת השלחן פרק י"ד סק"ד). קצות השלחן (בדי השלחן סו"ס פ"ד).

^{יג} כ"כ הפרי חדש (סימן תכ"ח סק"ז) גבי הקריאות שקוראים בקול נמוך, והועתקו דבריו באחרונים.

^{יד} שולחן הקריאה (מסגרת השלחן פרק י"ד סק"ד). ועיין לעיל הערה י"א שהובאו דברי הגמרא והמדרש על גמגום בקללות, ובפירושו רש"י שהובא שם שגמגום היינו קריאה במרוצה ובקושי.

ובתיקון יששכר ערער על מנהג זה, וכתב שבמשמעות הפסוק מוסר יי כני אל תמאס ואל תקץ בתוכחתו (משלי ג' י"א) משמעות ואל תקץ בתוכחתו היא גם שהשומעים את התוכחות לא יקצו משמוע קריאתם מהקורא ולמהרו בקריאתם, ולא הוא שימהר הקריאה בהם אלא שיקראם בטעמיהם בנחת כמו קריאת כל פרשת ברכות וביותר נחת, ועוד פירש שהקורא לא ימהר קריאתו בהם כמהלך על הקוצים מתי יצא לו מהם, ור"ל תקון מלשון קוצים. עכ"ד.

^{טו} כך נהג האריז"ל (שער הכוונות, ענין שחרית של שבת). ונראה שתפס לעיקר את נוסח המעשה המובא בבבלי, ולא את הנוסח המובא במדרש, ומהמעשה המובא בבבלי אין ראה שצריך לקרוא בגמגום (עיין לעיל הערה י"א).

כמו"כ כתב ר' חיים פלאגי (ספר חיים סימן ט"ו אות ל"ג) לבטל את מנהג הקריאה בקול נמוך, משום שהעולה בתוכחה מקפיד הרבה, וכשמשנים באופן הקריאה הוא מצטער ומקפיד בדבר מאד, עד שפעמים שמסרב לקרות או רוצה להפסיק באמצע, ולפעמים כועס ומדבר דברים שאינם ראויים, ואל תתמה על ביטול המנהג משום שאם אינו רוצה לקרות בעבור זה יש לבטלו. עכ"ד.

ונראה שלשיטתו יש להימנע מקריאה בקול נמוך רק אם יש לחשוש לקפידת העולה, אך אם ברור שלא יקפיד בכך, עדיף לקרוא בקול נמוך ולא לבטל המנהג.

^{טז} ואם בעל הקריאה עלה אחרון, לא יחזור אחר הקהל.

^{יז} כתבנו כאן בקצרה את המנהג המקובל, ללא המקורות. אי"ה בעתיד יבואר בארוכה ענין זה, מקורו, מנהגיו, אופן אמירתו, ונוסחו המדויק.

^{יח} והוא נהגה כמו מפיק ה"א שבסוף תיבה, כגון בתיבות: עָמָה, אֶתָּה, וכדומה. וגם כאן באמצע תיבה הוא נקרא מפיק ה"א. ויש הטועים לחשוב שמפיק הוא דוקא הנקודה הבאה באות ה"א שבסוף תיבה, אך בפתח מפיק פירושו מוציא, דהיינו שהה"א נשמעת ונהגית בשווא נח, אף אם היא באה באמצע תיבה, ודלא כמו במילה פְּדָהצור (במדבר א' י') וכדו', ששם הה"א אינה נהגית כלל.

והטעם לכך שנקודת המפיק באה רק בסוף תיבה, משום שבאמצע תיבה (כגון בתיבת יְהִיָּה), ע"י שהאות מנוקדת בשווא יודעים שהיא נקראת, ולכן אין צורך בנקודת המפיק. ובסוף התיבה לא רצו לנקד בשווא, מפני שיש תיבות המנוקדות בסופן בפתח גווה ובמפיק יחד, כגון: גִּבְעָה, יָצִים, ואם היו מנקדים בשווא ולא בנקודת המפיק, היה צורך לנקד בתיקוד כפול, גם בפתח וגם בשווא, וממילא היות שלא ניתן לנקד אות אחת בשני ניקודים שונים, המירו את סימון המפיק שבסוף תיבה משווא לנקודה בתוך האות.

ויש לציין, שישנם כ"י בהם כאשר יש חשש בליעת הה"א בשגגה באמצע תיבה, מוסיפים את נקודת המפיק אף באמצע תיבה, ואע"פ שהיא מנוקדת גם בשווא, וכגון בכ"י לנינגרד שמנוקד: בְּהֶשְׁמָה (ויקרא כ"ו מ"ג), פְּדָהָל (במדבר ל"ד כ"ח), יְהֶפְפוּ (שם ל"ה כ'). וכן בכ"י ששון 507 מנוקד פְּדָהָל. וכן כתב באור תורה שבספרים ספרדים מנוקד בְּהֶשְׁמָה עם נקודת המפיק בה"א, והביא דבריו בקסת הסופר ח"ב.

הוא בכל שווא נח באות ה"א. ולהלן רשימת המילים בפרשה שיש להזהר בהן בזה: **תִּהְיֶה, לִהְיוֹת, יִהְיוּ, תִּהְיוּ, מִהִיֹּת, בְּהִשְׁמָה, בְּהִיּוֹתָם, לִהְיוֹת.**

כ"ה ה': **קָצִירָךְ** - הרי"ש בשווא נע.

וְאֵת־עֶנְבֵי - הנו"ן בדגש, והשווא נע.

כ"ה ו': **לֶךְ וּלְעֶבְדְּךָ וּלְאֻמָּתְךָ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים לך ולעבדך ולְאֻמָּתְךָ.

וּלְעֶבְדְּךָ - הלמ"ד בשווא נח¹. ויש להזהר שלא להבליע את העי"ן שאחריה ולקרוא ולְעֶבְדְּךָ. וכן בכל מקום בו מנוקד שווא נח לפני אות גרונית, יש להזהר שלא תבלע אות הגרונית². ולהלן רשימת המילים בפרשה שיש להזהר בהן בזה: **וְלִבְהִמָּתְךָ, תִּמְעִיט, יִגְאָל, וּבִאֲחִיקֶם, יִגְאָלְנוּ, וְיִגְאָל, וְנִשְׂאָר, תִּגְעַל, וְהִתְהַלַּכְתִּי, תִּמְאָסוּ, זֶרַעְכֶם, וְהַמְעִיטָה, וְהַנִּשְׂאָרִים, בְּבִהֶמָה, יִגְאָלְנָה, זֶרַעוּ, וּבִהֶמָה.**

וּלְשִׁכְרֶךָ - הרי"ש בשווא נע.

וּלְתוֹשֶׁבְךָ - המונח תחת השי"ן, ואין להטעים ולתוֹשֶׁבְךָ במונח תחת התי"ו.

כ"ה ח': **שִׁבְתָּ** - הבי"ת בדגש, והשווא נע.

יָמִי שָׁבַע - בפשטא ויתיב, ואין להטעים יָמִי שָׁבַע במהפך פשטא.

כ"ה ט': **בְּכָל־אֲרָצֶכֶם** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים בְּכָל אֲרָצֶכֶם.

אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה.

לְכָל־יִשְׁרָאֵל - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים לְכָל יִשְׁרָאֵל.

כ"ה י"א: **לֹא תִזְרְעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת־סִפְיָתֶיהָ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים לֹא־תִזְרְעוּ וְלֹא־תִקְצְרוּ אֶת־סִפְיָתֶיהָ.

כ"ה י"ג: **בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֶּה** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֶּה.

כ"ה ט"ו: **מָצָא** - יש להזהר שלא להבליע את האל"ף וישמע שקרא מַת. וכן הוא להלן.

כ"ה ט"ז: **הוּא מִכָּר לָךְ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים הוּא מִכָּר לָךְ.

כ"ה כ': **אֶת־תְּבוּאָתָנוּ** - האל"ף בקמץ, והוא לשון יחיד. ויש להזהר שלא ישמע שקורא תְּבוּאָתָנוּ בחולם, שהוא שינוי משמעות ללשון רבים.

כ"ה כ"ב: **הַתְּשִׁיעָה** - התי"ו בדגש, והשווא נע.

וְאֶכְלֶתֶם מִן־תְּבוּאָה יִשְׁנֹן - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים וְאֶכְלֶתֶם מִן־תְּבוּאָה יִשְׁנֹן.

כ"ה כ"ו: **לֹא יִהְיֶה־לְךָ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים לֹא־יִהְיֶה־לְךָ.

כ"ה כ"ז: **אֶת־הָעֵדֶף** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים אֶת הָעֵדֶף.

אֶת־הָעֵדֶף - הטעם מלרע בדלי"ת, והדלי"ת בצירי.

אֲשֶׁר מִכָּר־לְךָ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים אֲשֶׁר־מִכָּר־לְךָ.

כ"ה כ"ח: **וְאֵם לֹא־מִצָּאָה** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים וְאֵם־לֹא מִצָּאָה.

בִּידֵי הַקָּהָל אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל - יש להקפיד להטעים היטב את הדקף המפסיק שבתיבת אֹתוֹ, שלא ישמע שקנה עד שנת היובל, בעוד שפירושו שיהיה בידו עד שנת היובל.

כ"ה ל': **וְאֵם לֹא־יִגְאָל** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים וְאֵם־לֹא יִגְאָל.

אֲשֶׁר־לְךָ חֶמֶה - כתיב לא וקרי לֹךְ, אך אין הכוונה שיש שינוי באופן הקריאה, אלא הכוונה שהפירוש הוא לֹךְ בוי"ו³.

כ"ה ל"א: **וּבִתִּי** - התי"ו בדגש קל, ולא בדגש חזק⁴. וכן הוא להלן.

כ"ה ל"ב: **הַלְלוּם, לְלִזְיוֹם** - הלמ"ד רפה, ובשווא נח⁵. וכן הוא להלן.

¹ כתב ר' יהודה אבן חיוג' (שלשה ספרי דקדוק עמ' 11) שבלשון העברית אין חילוק בהגייה באותיות שאינן נקראות, והן נהגות באופן זהה, והביא דבריו האבן עזרא כאן, וכתב שאין כאן חילוק בקריאה בין הכתיב לקרי.

וכן בספר דקדוקי הטעמים (סעיף 8) מובאת רשימת תיבות במקרא ששוים בלשון ושונים בכתיב, כגון נִקְרָה - נִקְרָא, יִקְרָה - יִקְרָא, יִמְלָא - יִמְלָה, נִמְלָה - נִמְלָה, יִקְרָא - יִקְרָה, ועוד, וגם מזה מוכח שאין חילוק בהגייה באותיות שאינן נקראות.

והעולה מדבריהם, שאין כוונת הקרי כאן למסור על אופן קריאה שונה מהכתיב, שהרי גם בקרי וגם בכתיב קוראים רק למ"ד בחולם, והאל"ף והו"ו אינן נשמעות. אלא כוונת הערת הקרי לומר שפירוש המילה שונה מפירושה לפי הכתיב.

ובאמת יש מקומות נוספים בהם אין כוונת הקרי לאופן קריאה שונה מהכתיב, אלא כוונת הקרי שפירוש המילה שונה מפירושה לפי הכתיב, כגון: וְלָקַח אָבִי הַנְּעֻרָה (דברים כ"ב ט"ו), שכתוב הנער וקרי הנערה, ואע"פ שגם הקרי הוא הנער ברי"ש קמוצה, והה"א אינה נשמעת, ואין חילוק בין הקרי לכתוב, באה הערת הקרי לומר שהכוונה לנערה ולא לנער. וכיו"ב וַיֵּאמֶר אֵלָיו יְיָ מִהֲזֶה בְּיָדְךָ (שמות ד' ב') שכתוב מזה וקרי מה זה, ואע"פ שאין חילוק בקריאה ביניהם, באה הערת הקרי לומר שהכוונה מה זה ולא מזה (וע"פ מה שכתבנו שם).

וכיו"ב מִצָּאנוּ גַם בְּתַלְמוּד וּבְמִדְרָשִׁים, שֶׁכְּשֹׁכֵחַ אֶל תַּקְרִי כִּךְ אֵלָּא כִּךְ, אֵין הַכוּוּנָה תְּמִיד לְאֹפֶן קְרִיאָה שׁוֹנָה, אֵלָּא הַכוּוּנָה אֶל תַּפְרֵשׁ כִּךְ אֵלָּא כִּךְ, אַע"פ שֶׁהַקְרִיאָה שׁוּוֹה בְּשִׁנְיָהֶם, וְכִמוּ שֶׁכְּתוּב תּוֹס' בְּעִרְכִּין ט"ו ע"ב (ד"ה אל תקרי) לפרש בגמרא שם, והביאו לזה ראה מהספרי (דברים ל"ד ז') שגם שם מִצָּאנוּ כִּן, וּבִשְׁטָה מְקוּבָצֶת שֶׁם (אות כ') הִבִּיאוּ לֹזֶה דּוֹגְמָא נּוֹסֶפֶת מִהַמְדֵּרֶשׁ.

ויש להעיר, שיש תימנים המחלקים בקריאה בין לֹךְ בוי"ו לֹלָא באל"ף, שֶׁכְּשֹׁכֵחַ לֹלָא באל"ף מִשְׁךְ הַבֵּרֶת הַחֹלֶם קִצְרָה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר כְּשֹׁכֵחַ לֹךְ בוי"ו (כְּמוּבָא בְּסִפְרֵי דְקִדּוּקֵי תוֹרָה עמ' נ"ז). וכן בסידור ר' שבתאי סופר כתב במזמור לתודה: ולו אנחנו. הכתיב הוא ולא באל"ף והקרי הוא ולו בוי"ו ע"פ המסורה, וצריך להאריך בחולם הלמ"ד עד שיקמוץ שפתיו מעט לצד חוץ להורות מוצא הו"ו. עכ"ל. וגם מדבריו נראה שחילק באופן זה.

וקשה לומר שחילוק זה הוא מסורת קדומה אצל התימנים, אחר שמוכח בקדמונים שאין חילוק ביניהם, ואולי חידשו כן מסבא. ומלשון רש"י נראה שהבין מסבא שצריך להיות חילוק, אך לא שכך היה המנהג במקומו. ובאמת חילוק זה אינו נכון, כמבואר בקדמונים. וצ"ע בזה.

² ענין זה מבואר בגליון פרשת שמות הערה ט"ז.

³ עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה שם מבואר שכאשר נשמט הדגש שאחר ה"א הידיעה, ואין מתג תחת הה"א, השווא שאחריה נח.

וכאן אין מתג תחת הה"א (וכ"כ מנחת שי במדבר א' נ', ח' ו'), ומוכח שהלמ"ד שאחריה בשווא נח. ואע"פ שיש מעט ספרים עם מתג בה"א, ספרים אלו הלכו בשיטה אחרת שלא דקדקה בהנחת מתגים אלו, ולא באו להורות שהשווא נע (כמו שהוכיח ר"ח), עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה הערה ה'). וכן

¹ ואע"פ ששורוק היא תנועה גדולה, ולכן השווא שאחריה נע, זה רק בשורוק הבא באמצע תיבה, אך שורוק בראש תיבה היא תנועה קטנה, משום שכל שורוק היא ניקוד האות שלפניה, ובראש מילה שאין אות לפניה, נקרא כאילו יש אל"ף לפניה (עיין מנחת שי בראשית א' י"ד), ומ"מ כיון שאין כאן שתי אותיות המנוקדות בניקוד השורוק, אלא אות אחת, לכן דינה כקבוץ, שהיא תנועה קטנה ולא כשורוק שהיא תנועה גדולה. ויש מקומות שהרבה טועים ומבטאים שווא נע אחר שורוק בראש מילה.

² מחמת קלות האות הגרונית במבטא, כאשר יש לפניה אות המנוקדת בשווא נח, יש נטיה חזקה להשמיט את האות הגרונית מהמבטא, ולנקד את האות שלפניה בניקוד שלה במקום בשווא נח, כגון מִלֶּךְ במקום מִלָּאךְ, שְׁמוֹן במקום שְׁמֵעוֹן, וַיִּגַּב במקום וַיִּגְבֵּה. וזה מצוי פעמים רבות, וצריך זהירות רבה מאד ע"מ לא להיכשל בזה.

וכבר הזהיר על זה ביסוד ויורשו העבודה (שער שלישי פרק שני), והאריך שם להראות לעין כל את גודל קלקולי התיבות וחסרון האותיות במי שאינו נזהר לקרוא כראוי. וציין לדבריו בבאור הלכה (סימן ס"א, ד"ה ידגיש).

כ"ה ל"ד: וְשָׁדָה - הש"ן בשווא נע, ואע"פ שיש ספרים המנקדים וְשָׁדָה בחטף פתח, אין להגותו כפתח, אלא כשווא נע פשוט¹³. וכן הוא בכ"ף שלהלן כ"ו י"ד: בְּתוֹכָם - וכן הוא במ"ם שלהלן כ"ו י"ג: קוֹמָמִיּוֹת. ובמ"ם שלהלן כ"ו ל"ב: וְשָׁמָּה.

כ"ה ל"ה: וּמָטָה - הטעם מלעיל במ"ם.

וְהִתְקַדְּתָּ בֹּ - הטעם מלעיל בזי"ך¹⁴.

גַּר וְתוֹשָׁב וְחֵי עַמָּךְ - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתבית נח, שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר¹⁵ שבתבית ותוֹשָׁב¹⁶.

כ"ה ל"ט: וְנִמְכַּרְתָּ - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים וְנִמְכַּרְתָּ.

עֲבַדְתָּ - הטעם מלעיל בבי"ת¹⁷.

כ"ה מ"א: הוּא וּבָנָיו עַמּוֹ - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים הוּא וּבָנָיו עַמּוֹ.

עַמּוֹ - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא אמו באל"ף. וכן הוא להלן.

כ"ה מ"ד: אֲשֶׁר יִהְיֶה-לָּךְ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים אֲשֶׁר-יִהְיֶה-לָּךְ.

כ"ה מ"ה: מִבְּנֵי - הבי"ת בדגש, והשווא נע.

כ"ה מ"ו: וּבְאַחֲרֵיהֶם - האל"ף בקדמא, והכ"ף במהפך.

כ"ה מ"ט: אִוְּ כִּי-יִדְּוּ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים אוֹ-כִּי דוֹ.

כ"ה נ': הִמְכַּרְוּ לוֹ - הטעם מלעיל במ"ם¹⁸.

כ"ה נ"ג: לֹא-יִרְדְּנוּ - הטעם מלעיל בדלי"ת, והנו"ן בהעמדה מועטת.

כ"ה נ"ד: הוּא וּבָנָיו עַמּוֹ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים הוּא וּבָנָיו עַמּוֹ.

כ"ו א': תִּתְּנוּ - התי"ו בדגש, והשווא נע.

כ"ו ב': אֶת-שְׂבֻתֹתַי - הבי"ת בדגש, והשווא נע.

כ"ו ו': מִתְּרִיד - החי"ת בחטף פתח. ואין לקרוא מִתְּרִיד בשווא נח.

כתב להדיא ר"י חיוג' (שלשה ספרי דקדוק, עמ' 130), שהלמ"ד שבתבית הלויים בשווא נח.

ובסידור רש"ס (תפילת שבת, משנת השיר שהלויים היו אומרים) כתב שהלמ"ד בשווא נע, ואף כתב שמהר"ל בסידורו ניקד את הלמ"ד בחטף פתח, דהיינו שהבין ג"כ שהשווא נע. וכנראה מכיון שבספריהם היה מתג, לא חילקו, והסיקו מכך שהשווא נע.

¹³ כמבואר בארוכה במאמר החטפים שחטף פתח זה הוא ניקוד מושאל הבא לסמן על שווא נע, ואינו חטף פתח ממש.

¹⁴ משום נסוג אחר. וענין זה מבואר בגליון פרשת שמות הערה ט"ז.

¹⁵ בניגון הטעמים המקובל יש נטיה להטעים את התביר בניגון מפסיק יותר מהטפחא, אך באמת הטעם טפחא הוא מפסיק יותר מהתביר, ויש להקפיד על הניגון המתאים בכל מקום של צירוף הטעמים תביר וטפחא, כי בהרבה מקומות זה משנה את פירוש הענין.

¹⁶ יש שדרשו ככוונת הכתוב שההפסק הוא אחר תבית ותושב, דהיינו גַּר וְתוֹשָׁב, וְחֵי עַמָּךְ, והפסוק קאי בגר תושב (כדמשמע בגמ' בבא מציעא ע"א ע"א, וכמו שפירשו רש"י ושאר ראשונים).

אך אע"פ ששבעים פנים לתורה וכולם אמת, זה לענין דרשה, אך לענין קריאה אין לנו לזוז מטעמי המקרא, ויש לקרוא תמיד אך ורק כטעמי המקרא, ולפי פיסוק הטעמים הטעם טפחא הוא מפסיק גדול יותר מהטעם תביר. ופירוש הפסוק על פי הטעמים הוא: יגור וישב ויחיה עמך (והוא כפירוש שהביא רמב"ן בשם התרגום, וכ"ה בתרגום יונתן ובתרגומים מדויקים, ועיין בספר הכתב והקבלה).

תָּהָה - החי"ת בפתח, והי"ו בדגש, והוא מלשון חית השדה. והקורא תָּהָה בקמץ ורפה¹⁹, משנה משמעות ללשון חיים²⁰ או ללשון מילדת²¹.

רָעָה - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא רָאָה באל"ף.

כ"ו ח': וְרָדְפוּ מִפְּנֵי תַּמְשָׁה מֵאָה - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים וְרָדְפוּ מִפְּנֵי תַּמְשָׁה מֵאָה.

כ"ו ט': וּפְנִיתִי - הטעם מלעיל בנו"ן.

וְהִפְרִיתִי, וְהִרְבִּיתִי, וְהִקְמִיתִי - הטעם מלרע בתי"ו.

כ"ו י': וְאֶכְלֶתֶם וְשָׁן נוֹשָׁן - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים וְאֶכְלֶתֶם וְשָׁן נוֹשָׁן.

מִפְּנֵי - הפ"א בדגש, והשווא נע. וכן הוא להלן.

כ"ו י"א: וְלֹא-תַגְעַל - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא תַגְעַל באל"ף. וכן הוא להלן. וכן הוא להלן בתיבות: גַּעְלָה. גַּעְלִיתִים.

כ"ו י"ג: עֲלֶיכֶם - הלמ"ד בדגש, והשווא נע.

כ"ו ט"ו: לְהַפְרֹכֶם - הפ"א בשווא נח, והרי"ש בשווא נע. ואין לקרוא לְהַפְרֹכֶם בסגול ושווא נח.

כ"ו ט"ז: וְהִפְקַדְתִּי - הדלי"ת בשווא נח, ולא בשווא נע²², למרות הקושי²³. ויש להזהר שלא להבליעה בתי"ו שישמע כאילו קרא וְהִפְקַדְתִּי, או לחלקה לשתי מילים ולקרא וְהִפְקַדְתִּי. ואם אינו יכול לקרוא בשווא נח בלי להבליע את הדלי"ת, או לחלקה לשתי מילים, עדיף לקרואה בשווא נע. וכן הוא להלן ל': וְהִשְׁמַדְתִּי. ולהלן ל"ח: וְאֶכְדֶתֶם.

עֲלֵיכֶם - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא אֲלֵיכֶם באל"ף. וכן הוא להלן.

וּזְרַעְתֶּם - העי"ן בשווא נח. ואין להבליעה ולקרא וּזְרַעְתֶּם, או לקרוא וּזְרַעְתֶּם בפתח העי"ן. וכן הוא להלן כ"ז ז': וְנִמְעַלָה. ולהלן כ"ז ל', כ"ז ל"ב: מַעֲשֶׂה.

כ"ו י"ז: שְׁוֹאֵיכֶם - הנו"ן בשווא נע.

כ"ו י"ט: עֲזָבֶם - הזי"ן בדגש, והשווא נע.

כ"ו כ"א: עַמִּי - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא אַמִּי באל"ף. וכן הוא להלן.

לִישְׁמַע לִי - הטעם מלעיל במ"ם, והעי"ן בהעמדה מועטת.

כ"ו כ"ב: וְהִשְׁלַחְתִּי - יש להקפיד על הגייה נכונה של החי"ת, שלא ישמע שקורא וְהִשְׁלַחְתִּי בכ"ף.

¹⁹ לקוראים בהגייה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא ידיגשו את האות, אע"פ שעשו שלא כדין, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת גם ללא הדגש ע"י הפתח. אך לקוראים בהגייה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י דגשות ורפיון האות, אם לא ידיגשו יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

²⁰ כבקהלת ו' ו': וְאֵלֹהֵי תָהָה אֶלְפִי שְׁנֵים פַּעַמִּים.

²¹ ל ראה במכלל יופי שמות א' י"ט שכתב על תבית קיזת שהוא תואר מלשון חיים. ועוד פירש על דרך שמצינו שחז"ל קראו למילדת חיה, כמו והחיה תנעול את הסנדל (יומא ע"ג ע"ב).

²² לא ולא יתכן כלל שיבוא כאן שווא נע, שהרי אין שווא נע בא לפני דגש. וכל הטעם שהתי"ו דגושה, משום שלפניה שווא נח.

²³ לגיית הדלי"ת הרפה דומה להגיית האות זי"ן, ואין כל קושי להגותה בשווא נח לפני האות תי"ו, אך כיון שאצל האשכנזים והספרדים נשתכחה הגיית הדלי"ת הרפה, והוגים כל דלי"ת כמו הדלי"ת הדגושה בדגש קל, נוצר קושי להגותה לפני האות תי"ו. וראה מש"כ בזה בשו"ת פאת שדך ח"ב סוף סימן כ"ד.

וְשִׁלְחָה - הכ"ף בדגש, והשווא נע.

כ"ו כ"ה: **נָקַם-בְּרִית** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים נָקַם בְּרִית.

וְשִׁלְחָתִי - הטעם מלעיל בלמ"ד^ל.

כ"ו כ"ו: **מִטְהִילָחֶם** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים מִטְהִילָחֶם לָחֶם.

וְאָפּוּ - הטעם מלרע בפ"א.

כ"ו ל': **עַל-פְּגָרֵי גְלוּלֵיכֶם** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים על פְּגָרֵי גְלוּלֵיכֶם.

כ"ו ל"א: **אֶת-מִקְדָּשֵׁיכֶם** - הדלי"ת בשווא נע. ואין לקרוא מִקְדָּשֵׁיכֶם בקמץ.

כ"ו ל"ד: **אֶת-שִׁבְתִּיתִי** - הבי"ת בדגש, והשווא נע.

הַשְּׁמָה - הה"א בקמץ קטן.

כ"ו ל"ה: **בְּשִׁבְתֵּיכֶם** - הבי"ת בדגש, והשווא נע.

כ"ו ל"ו: **וְהִבָּאתִי** - הטעם מלעיל בבי"ת*^ל.

וְנָסוּ - הטעם מלרע בסמ"ך.

כ"ו ל"ז: **כְּמִפְנֵי-חֶרֶב** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים כְּמִפְנֵי חֶרֶב.

כ"ו מ': **אֲשֶׁר מַעְלוּ-בִּי** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים אֲשֶׁר-מַעְלוּ בִּי.

כ"ו מ"א: **עַמִּי** - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא אָמֶם באל"ף.

כ"ו מ"ג: **וְתָרַץ** - הטעם מלעיל בתי"ו.

בְּהַשְׁמָה - הבי"ת בקמץ קטן.

כ"ו ח': **מַעְרָףְךָ** - הטעם מלעיל בכ"ף ראשונה.

וְהָעִרִיד, יַעֲרִיכֶנּוּ - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא וְהָעִרִיד, יַעֲרִיכֶנּוּ, באל"ף. וכן הוא להלן בתיבות **וְהָעִרִיכוּ, יַעֲרִידוּ**.

כ"ז י': **יַחְלִיפֶנּוּ** - החי"ת בחטף פתח. ואין לקרוא יַחְלִיפֶנּוּ בשווא נח.

כ"ז י"ד: **פִּי-יִקְדָּשׁ אֶת-בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לִי** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים פִּי-יִקְדָּשׁ אֶת-בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לִי.

כ"ז ט"ז: **מִשְׁנֶה** - השי"ן בדגש, והשווא נע. וכן הוא להלן.

בְּחֻמֵּי שֶׁקֶל כֶּסֶף - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים בְּחֻמֵּי שֶׁקֶל כֶּסֶף.

כ"ז י"ז: **אִם-מִשְׁנֶה** - השי"ן בדגש, והשווא נע^ל.

כ"ז כ"ג: **הָעֶרְפֶּךָ** - הטעם מלרע בכ"ף שניה.

כ"ז כ"ד: **לְאֲשֶׁר קָנְהוּ מֵאֲתוֹ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים לְאֲשֶׁר קָנְהוּ מֵאֲתוֹ.

כ"ז כ"ח: **מִכְלֵאֲשֶׁר-לֹו** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים מִכְלֵאֲשֶׁר-לֹו.

קֹדֶשׁ-קֹדֶשִׁים - יש אומרים שהקו"ף בקמץ קטן^ל. ויש אומרים שהקו"ף בקמץ גדול^ל.

כ"ז כ"ט: **יָתֵרָם** - יש אומרים שהיו"ד בקמץ קטן^ל, וי"א שהיו"ד בקמץ גדול^ל.

❖❖❖ ❖❖❖ ❖❖❖

❖ חילופי נוסחאות ❖

כ"ו ל"ו: **וְהִנְשֹׂאֲרִים בָּכֶם** / (וְהִנְשֹׂאֲרִים בָּכֶם)

בזקף קטן – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"ב ס"ג ס"ד ס"ב ס"ד. ~ ובדפוס: ברויאר.

ברביע – בכתבי היד: ס"א ס"ה ס"ו ס"ח ס"ט ס"י ס"א ס"ג ס"ו ס"ז ס"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג^ל, קסוטו, קורן.^ב

כ"ו מ"א: **אֶת-אֲנִי** / (אֶת-אֲנִי)

ברביע – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ג ס"ב ס"ז, א"ב. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם מיעוט ספרים.

בגרשיים – בכתבי היד: ס"ב ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח ס"ט ס"י ס"א ס"ג ס"ו ס"ז, א"א א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם רוב הספרים.^ב

כ"ו מ"ד: **וְאֶת-גַּם-זֹאת** / (וְאֶת-גַּם-זֹאת)

במקף מקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ג ס"ד ס"ה ס"ח ס"ט ס"י ס"א ס"ב ס"ז, א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, קסוטו, ברויאר.

במונח מקף – בכתבי היד: ס"ו, א"א א"ג א"ד א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, לטריס, גינצבורג^ל, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

^ל וכן מסתבר ע"פ חוקי הלשון, שהלא חולם שמתבטל והופך לקמץ (כגון הכ"ף שבמילה פָּתַל שכאשר מתארכת המילה מתבטל החולם והופך לקמץ - פָּתַלִּים), הקמץ הוא קמץ קטן. וכאן היה חולם במקור (קֹדֶשׁ), וא"כ כשהתבטל החולם והפך לקמץ, בפשטות הוא קמץ קטן. וכן נראה שסבר בעל לשון למודים (הובא במנחת שי תהילים פ"ו ב').

^ל שהרי כתבו המדקדים (רד"ק מיכה ב' י"ב ותהילים פ"ו ב', ועוד מדקדים) שקמץ עם מתג הוא קמץ גדול, ואף כשנראה שע"פ משפט הלשון הוא אמור להנקד בקמץ קטן. וכן יש שכתבו שכל קמץ קטן חייב לבוא אחריו שווא נח או דגש. וכך היא מסורת הספרדים שכל קמץ שאין אחריו שווא נח או דגש, הוא נהגה כקמץ גדול.

^ל שדרך האות הקודמת לחטף, להנקד בניקוד החטף. ומכיון שהאות הגרונית שאחר הקמץ מנוקדת בחטף קמץ קטן, מסתבר שהקמץ שלפניו הוא קמץ קטן. ואע"פ שאין דרך קמץ קטן לבוא בהברה פתוחה, ההברה כאן היא הברה סגורה במקורה, שהלא האות הגרונית היתה ראויה להנקד בשווא נח (וְתָרַם), ורק בגלל שדרך שווא נח באות גרונית להתרחב לחטף, הורחב השווא שבאות הגרונית לחטף קמץ ונפתחה ההברה. וכיון שבמקור ההברה היתה סגורה, דינה כהברה סגורה, ולכן הקמץ שלפניה הוא קמץ קטן אע"פ שלמעשה ההברה נפתחה.

^ל שהרי כתבו המדקדים (רד"ק מיכה ב' י"ב ותהילים פ"ו ב', ועוד מדקדים) שקמץ עם מתג הוא קמץ גדול, ואף כשנראה שע"פ משפט הלשון הוא אמור להנקד בקמץ קטן. וכן יש שכתבו שכל קמץ קטן חייב לבוא אחריו שווא נח או דגש, וא"כ קמץ הבא לפני חטף קמץ הוא בהכרח קמץ גדול. וכך היא מסורת הספרדים שכל קמץ שאין אחריו שווא נח או דגש, הוא נהגה כקמץ גדול.

^ל ובגליון ציין שבהללי מוטעם בכ"ם בזקף קטן.

^ב יתכן שהטעמת הרביע היא טעות שנגרמה מחמת פסוק ל"ט, ששם תיבות וְהִנְשֹׂאֲרִים בָּכֶם אכן מוטעמות במונח רביע ולא במונח זקף.

^{בא} ובתרגום שם מוטעם ברביע (דרך כתבי היד להטעים את התרגום בטעמים בהם מוטעם הפסוק), שלא כנוסח המקרא שבו.

^{בב} יתכן שהטעמת הגרשיים היא טעות שנגרמה מחמת פסוק ט"ז, ששם תיבת אֶת-אֲנִי אכן מוטעמת בגרשיים ולא ברביע.

^ל יש כתיבי יד המטעימים וְשִׁלְחָתִי במתג נוסף אחר הטעם, וכן וְהִבָּאתִי, ומתג זה נועד לתיקון הקריאה ואין חובה לסמנו, ולכן אינו מסומן בכל כתיבי יד. ומחמת הדמיון שבכתבי היד בין מתג למרכא, יש דפוסים שטעו והדפיסו וְשִׁלְחָתִי וְהִבָּאתִי במרכא במקום במתג, ונוסח זה הוא טעות.

^ל קריאה בשווא נח משנה משמעות מלשון שנה עם מ"ם השימוש לפניו, ללשון משנה.

כ"ז י': **לֹא יִחְלִיפוּ / (לֹא יִחְלִיפוּ)**

ברביע – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ה ט"ו ט"ח, ס"ג ס"ד ס"ט ס"י ס"א ס"ב ס"ז, א"ד א"ו א"ז א"ח. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, ברויאר
בזקף קטן – בכתבי היד: ס"א ס"ב ס"ה ס"ו ס"ח ס"ג ס"ד ס"ט ס"י, א"א א"ג*מא. ~ ובדפוסים: רוו"ה, גינצבורג, קסוטו, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

כ"ז כ': **לֹא יִנָּחֵל / לֹא יִנָּחֵל**

במרכא – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח ס"ט ס"י ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ט ס"י, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר.
במקף – בדפוסים: רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן.מ.

כ"ז כ"ו: **אֲשֶׁר יִבְכֶּר / (אֲשֶׁר יִבְכֶּר)**

במקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ה ט"ח, ס"א ס"ג ס"ד ס"ה ס"ב ס"ז, א"ב א"ד. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם מחצית מהספרים.
בקדמא – בכתבי היד: ס"ה ס"ו ס"ט ס"י ס"א ס"ג ס"ד ס"ט ס"י, א"א א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם מחצית מהספרים.

כ"ז כ"ח: **אֲדִי-כְּלִי-תָרָם / (אֲדִי כְּלִי-תָרָם)**

במקף מקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח ס"ט ס"י ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ט ס"י, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם מיעוט ספרים.
במונת מקף – בכתבי היד: ס"ו ס"ח ס"ט ס"י ס"ג ס"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם רוב הספרים.

מג ובגליון ציין שבספרים אחרים מוטעם ואף במקף.

מד בכל כתיבי היד מוטעם במרכא טפחא, ובמק"ג מוטעם בטעות לֹא יִנָּחֵל במרכא טפחא יחד עם מקף, וכנראה בעקבות טעות זו, הטעימו בדפוסים במקף, ואת המרכא שדומה קצת למתג, סימנו כמתג.

לעילוי נשמת מרת שרה בת הרב נחום מנדל סטפנסקי ע"ה, נלב"ע י"ג באייר.